
Znanstveni skup ANNALES PILAR 2002. Hrvatska historiografija 20. stoljeća: između znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva

Zagreb, 12. i 13. prosinca 2002.

U velikoj dvorani Hrvatskoga novinarskog društva u Zagrebu održan je 12. i 13. prosinca 2002. znanstveni skup *Hrvatska historiografija 20. stoljeća: između znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva*. Skup je održan u organizaciji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu kao *Annales Pilar 2002.* Bio je to susret hrvatskih povjesničara različitih svjetonazorskih usmjerenja i generacijskih pripadnosti. Ujedno je to bio treći po redu *Annales Pilar*. Nakon što su prvi *Annales Pilar*, 2000., priredili sociolozi, a drugi, 2001., psiholozi, ove godine isto su učinili i povjesničari, jedna od triju glavnih skupina znanstvenika koji djeluju u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar.

Teret organizacije skupa iznio je Programski i organizacijski odbor. Članovi Odbora bili su svi djelatni povjesničari u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, od znanstvenih novaka do znanstvenih savjetnika, a predsjedavao mu je dr. sc. Srećko Lipovčan. Poziv za sudjelovanje na skupu upućen je otprilike na 80-ak adresa diljem Hrvatske. Pozvane su sve relevantne osobe u struci koje imaju što reći o temi skupa. Odazvalo se oko 20 stručnjaka iz desetak ustanova, koji su prijavili teme svojih izlaganja, a mnogi od onih koji nisu nastupili kao referenti, sudjelovali su ravnopravno u raspravi. Uoči skupa tiskana

je programska knjižica sa sažetcima prijavljenih izlaganja te biografskim i bibliografskim podacima o referentima. Skup je u potpunosti bio otvoren javnosti, pa su se za riječ mogli javljati i zainteresirani gosti.

Skup je prvoga dana, 12. prosinca 2002., svečano otvorio ravnatelj Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, dr. sc. Vlado Šakić. Pozdravio je referente i goste te im zaželio dobrodošlicu i plodotvoran rad. Nazočnima se prigodnim riječima obratio i predsjednik Programskog i organizacijskog odbora, dr. sc. Srećko Lipovčan. Skup je ostvaren u tri sjednice. Prve dvije sjednice održane su 12. prosinca, a treća 13. prosinca 2002. godine.

U prvoj sjednici, kojoj su predsjedavali dr. sc. Srećko Lipovčan i dr. sc. Ivan Čizmić, priopćenja su podnijeli: dr. sc. Josip Jurčević (*Uzroci i posljedice ideologizacije hrvatske historiografije tijekom 20. stoljeća*), dr. sc. Angeza Szabo (*Problemi hrvatske historiografije u 20. stoljeću s posebnim osvrtom na terminologiju i školske udžbenike*), dr. sc. Ivo Goldstein (*O partijnosti u doba socijalizma do revizionizma 90-ih: ima li građanska historiografija šansu?*), dr. sc. Jure Krišto (*U političkom vrtlogu: 30 godina 'Časopisa za suvremenu povijest'*), dr. sc. Miroslav Bertoša (*Doba Kliofobije: ideološke opsjene i osobna iskustva (neke uspomene na historiografiju druge polovice prošloga stoljeća)*). Nedostajao je samo jedan govornik: mr. sc. Ante Birin. On je trebao podnijeti priopćenje pod naslovom *Ideološke politizacije i najnovija hrvatska historiografija (1989. – 2002.)*, ali su ga u tome omeli zdravstveni razlozi.

Dr. sc. Josip Jurčević sumarno je naveo niz pokazatelja i izveo zaključke o osnovnim određenjima hrvatske historiografije u 20. stoljeću, ukazujući ujedno na buduće perspektive njezina razvoja. Dr. sc. Agneza Szabo naglasila je da ne treba mnogo dokazivati kako su tijekom 20. stoljeća brojna povijesna djela, pa i sinteze, bila prožeta ideologijom jugoslavenstva, a nakon 1945. ona su najvećim dijelom bila pod jakim utjecajem, pa i pritiscima materijalističkog shvaćanja povijesti. Povezujući partijnost u doba socijalizma s revizio-

nizmom 1990-ih godina, dr. sc. Ivo Goldstein ukazao je na to kako su historiografiji u tom razdoblju bile nanesene značajne štete. O prožimanju znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva na primjeru *Časopisa za suvremenu povijest* tijekom minulih 30-ak godina njegova izlaženja govorio je dr. sc. Jure Krišto. Dr. sc. Miroslav Bertosa iznio je neke osobne impresije vezane uz ideološke opsjene u historiografiji tijekom druge polovice 20. stoljeća. Iz sažetka objavljenog u programskoj knjižici (str. 14-15) vidljivo je da je mr. sc. Ante Birin trebao izlagati o refleksijama ideoloških politizacija u hrvatskoj historiografiji u posljednjem desetljeću, ali se unaprijed ispričao na nesudjelovanje zbog zdravstvenih problema.

U drugoj sjednici, kojoj su predsjedavali dr. sc. Josip Jurčević i dr. sc. Agneza Szabo, referirali su: dr. sc. Zlatko Matijević (*'Magnum Crimen' hrvatske historiografije ili Hrvatski katolički pokret i stvaranje jugoslavenske države u političko-ideološkoj retorti dr. Viktora Novaka (1914-1918)*), dr. sc. Srećko Lipovčan (*Nedovršeni opis: Jugoslavenska nacionalistička omladina*), dr. sc. Hrvoje Matković (*Obilježja radova o NDH*), dr. sc. Dragutin Pavličević (*Problem sinteza hrvatske povijesti*), dr. sc. Franjo Šanjek (*O problemima hrvatske crkvene historiografije (1941.-2000.)*) i mr. sc. Željko Holjevac (*Eseji dr. M. Šufflaya 'Hrvatska u svjetlu svjetske historije i politike' iz 1928. između znanosti i politike*).

Dr. sc. Zlatko Matijević analizirao je političko-ideološko djelovanje dr. Viktora Novaka. O Jugoslavenskoj nacionalističkoj omladini referirao je dr. sc. Srećko Lipovčan. Govoreći o obilježjima radova o NDH, dr. sc. Hrvoje Matković posebno je raščlanio obilježja literature nastale u emigraciji i one nastale u domovini. Dr. sc. Dragutin Pavličević u svome je izlaganju

upozorio kako ranije nije bilo organizacijskih, financijskih, kadrovskih i političkih uvjeta za nastanak cjelovitih sinteza hrvatske povijesti. O nekim problemima hrvatske crkvene historiografije pretežno tijekom druge polovice 20. stoljeća govorio je dr. sc. Franjo Šanjek. Esejima dr. sc. Milana Šufflaya na razmeđu znanosti i politike iz 1928. pozabavio se mr. sc. Željko Holjevac.

U trećoj sjednici, kojoj su predsjedavali dr. sc. Zlatko Matijević i dr. sc. Hrvoje Matković, izlagali su: dr. sc. Dalibor Brozović (*Hrvatski jezik i književnost*), dr. sc. Ante Stamać (*Povijest hrvatske književnosti u 20. stoljeću*), dr. sc. Mile Bogović (*Glagoljica kao historiografski problem*), dr. sc. Ivica Prlander (*Identitet Dubrovnika*), dr. sc. Stjepan Čosić (*Historiografija o Dubrovniku: od ideološkog gradiva do interdisciplinarnosti*), dr. sc. Ivan Čizmić (*O iseljavanju i iseljenicima iz Hrvatske*), dr. sc. Zlata Živaković-Kerže (*Teme na nametnutom čekanju povijesne obrade (Neki primjeri iz gospodarske povijesti Slavonije, Srijema i Baranje)*) i dr. sc. Mirela Slukan-Altić (*Kartografski izvori između povijesti i politike ili Kako lagati kartama*). Referat dr. sc. Petra Strčića, pod naslovom *Problematika Istre*, zbog spriječenosti autora pročitao je prof. Zlatko Hasanbegović.

Dr. sc. Dalibor Brozović sumarno se osvrnuo na hrvatski jezik i književnost u kontekstu teme skupa, dok je dr. sc. Ante Stamać поближе govorio o povijesti hrvatske književnosti i njezinim znanstvenim prikazima u 20. stoljeću, također u kontekstu teme skupa. Govoreći o prijeporima u historiografiji u svezi s pojavom glagoljice, dr. sc. Mile Bogović se zauzeo za kompleksniji pristup tome problemu, ne svodeći ga pritom samo u ćirilometodske okvire. O identitetu Dubrovnika u kontekstu teme skupa općenito je govorio dr. sc. Ivica Prlander, dok je historiografiji o Dubrovniku u rasponu od ideološkog gradiva do interdisciplinarnosti otvorenosti pozornost posvetio dr. sc. Stjepan Čosić. Dr. sc. Ivan Čizmić, prvi hrvatski povjesničar koji je svojedobno doktorirao na temi o

hrvatskome iseljeništvu, govorio je o historiografskoj percepciji iseljavanja i iseljenika iz Hrvatske u svijetu, pretežno u prekomorskim zemljama. Neke primjere iz gospodarske povijesti Slavonije, Srijema i Baranje u kontekstu teme skupa apostrofirala je dr. sc. Zlata Živaković-Kerže. Analizirajući karte kao vizualno uvjerljiv grafički izraz, dr. sc. Mirela Slukan-Altić istaknula je i na odabranim primjerima pokazala kako su karte oduvijek bile osobito pogodno sredstvo za sugestivno prenošenje ciljanih poruka. U referatu dr. sc. Petra Strčića bilo je riječi o putovima hrvatske historiografije u Istri tijekom druge polovice 20. stoljeća.

Poslije svake sjednice vodila se živa rasprava o podnesenim priopćenjima. Bilo je i problematiziranja i sučeljivanja mišljenja te različitih stajališta i ocjena pojedinih istraživačkih rezultata, dakako na primjeren način i u akademskoj atmosferi. Pokazalo se da je hrvatska historiografija u turbulentnom 20. stoljeću često bila izložena iskušenjima u svezi s nametanjima i sputavanjima ideološke naravi, ali je većina povjesničara koji su u tom vremenu živjeli i stvarali ipak znala na različite načine čuvati i sačuvati njezin znanstveni dignitet. Skup je u potpunosti uspio, a imao je odjeka i u hrvatskoj javnosti, posebice tisku.

Predsjednik Programskog i organizacijskog odbora, dr. sc. Srećko Lipovčan, zahvaljujući se referentima i gostima, najavio je u završnoj riječi da će zbornik radova sa skupa obuhvatiti ne samo sva priopćenja nego i fonogram rasprava, snimanih tijekom skupa. Ravnatelj Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, dr. sc. Vlado Šakić, na kraju je zatvorio skup.

Željko Holjevca

Predstavljanje knjige Željka Holjevca GOSPIĆ U VOJNOJ KRAJINI (1689.-1712.-1881.) (Prilog skici gospićke prošlosti)

Hrvatski zemljopis, Biblioteka Historia
Croatica, knjiga 31, Zagreb 2002., 103 str.

U organizaciji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i naklade Hrvatski zemljopis 10. listopada 2002. u Zagrebu je predstavljena knjiga povjesničara Željka Holjevca pod naslovom *Gospić u Vojnoj krajini (1689.-1712.-1881.) (Prilog skici gospićke prošlosti)*. Knjigu i autora publici su predstavili ugledni hrvatski znanstvenici, prof. dr. Dragutin Pavličević, prof. dr. Drago Roksanđić i prof. dr. Dragutin Feletar. Uvodnu riječ u ime domaćina, Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, održao je voditelj predstavljanja, dr. sc. Dražen Živić.

Dr. Živić je istaknuo kako se tom promocijom nastavlja višegodišnja praksa Instituta Ivo Pilar kojom se javnosti predstavljaju znanstveni i stručni radovi znanstvenika Instituta. Govoreći o autoru knjige, Živić je naglasio kako Željko Holjevca pripada mlađoj generaciji hrvatskih povjesničara, a u stručnim krugovima prepoznat je kao vrstan znanstvenik, o čemu zorno svjedoči i njegova knjiga, koja nije samo osebujno autorsko djelo lokalne povjesnice nego i važan prinos hrvatskoj historiografiji u cjelini.

Kao prvi predstavljatelj knjige publici se obratio prof. dr. Dragutin Pavličević, koji je istaknuo kako je Holjevca upoznao još za njegovih studentskih dana, a već tada je prepoznao velike mogućnosti mladoga znanstvenika te su ti prvi susreti i razgovori o povijesti ličkoga kraja i utjecali na odluku da ga po završetku studija, 1998., primi za svog asistenta na projektu *Hrvati u okolnim zemljama* (projekt istražuje povijest starijega hrvatskog iseljništva, op. K. B.)

u Institutu Ivo Pilar. Govoreći o knjizi, prof. dr. Pavličević istaknuo je da Holjevčeva knjiga o Gospiću predstavlja pionirski rad na polju lokalne ličke povijesti te je autor u knjizi pokazao visoko metodološko znanje, što se poglavito očituje u predanom arhivskom radu te korištenju sekundarne i primarne literature – više od 80 publikacija. Također je upozorio na posebnu periodizaciju događaja koju je priredio autor. Poglavito je istaknuo kako je za nastanak ove Holjevčeve prve knjige presudan rad u Hrvatskom državnom arhivu, te je u njoj prvi puta cjelovito skupljena, obrađena i prezentirana do sada nepoznata građa o povijesti Gospića od kraja 17. do kraja 19. stoljeća.

Predstavljajući Holjevčevu knjigu, prof. dr. Drago Roksandić je istaknuo kako je prve poticaje za pisanje knjige Holjevac dobio surađujući u više seminara i projekata pokrenutih na Zavodu za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta. Roksandić je naglasio kako je autor upravo u sklopu tih seminara pokazao izvrsno znanje gotice, što mu je prigodom suradnje na projektu *Triplex Confinium* pomoglo da istraži arhivsku građu o povijesti ličke Vojne krajine. U okviru tog projekta Holjevac je iznio zanimljivu raspravu o vojnokrajškom Gospiću kao prilog povijesnom poznavanju razvoja urbanih nukleusa na tromeđi. Na kraju izlaganja Roksandić je naglasio kako je Holjevčev prinos pri realizaciji navedenog međunarodnog projekta nezamjenjiv, a rezultat tih multidisciplinarnih istraživanja jest i knjiga *Gospić u Vojnoj krajini*.

Kao treći predstavljatelj govorio je nakladnik knjige, prof. dr. Dragutin Feletar. U uvodu je istaknuo kako se nakladnička kuća Hrvatski zemljopis (sada: Meridijani) odlučila za tiskanje ove knjige napose

stoga što je svoj rad velikim dijelom usmjerila prema izdavanju i popularizaciji geografskih i povijesnih studija. Istaknuo je da se suvremena povijesna znanost u metodološkom smislu pospješuje između ostalog i korištenjem geografskih postavki i sadržaja te da između tih znanstvenih disciplina u novije vrijeme postoji sve veće međudjelovanje.

Zaključujući predstavljanje, publici se obratio autor knjige. Holjevac je istaknuo kako mu je glavni motiv za pisanje studije o Lici bila spoznaja da je taj prostor pomalo zapušten glede poznavanja vlastite prošlosti. Tijekom rada na studiji vrlo brzo je uvidio kako je opseg nepoznate povijesne građe velik te da bi tu razasutu građu trebalo sistematizirati i prezentirati široj javnosti. Govoreći o rasponu svoga znanstvenoga interesa, koji je danas više posvećen povijesnim istraživanjima zapadnomađarskoga gradišćanskohrvatskoga ogranka, Holjevac je istaknuo kako ipak nikada nije zanemario istraživanje prošlosti rodnoga kraja, a najbolja potvrda je knjiga koju sada predaje na ocjenu široj čitačkoj javnosti.

Krešimir Bušić